

Makale Bilgisi: Tarakçioğlu, S. (2019). Türkiye Sinemasında Spor. DEÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 2, ss. 464-478.	Article Info: Tarakçioğlu, S. (2019). Sports in Turkish Cinema. DEU Journal of Humanities, Volume: 6, Number: 2, pp. 464-478.
Kategori: Araştırma Makalesi	Category: Research Article
Gönderildiği Tarih: 16.07.2019	Date Submitted: 16.07.2019
Kabul Edildiği Tarih: 29.09.2019	Date Accepted: 29.09.2019

TÜRKİYE SİNEMASINDA SPOR¹

Sait Tarakçioğlu*

ÖZ

Sinemanın ilk yıllarına dayanan spor ve sinema ilişkisini inceleyen çalışmalar akademik literatürde önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye sinemasında spor sözü konusu olduğunda ise konuyla ilgili kapsamlı araştırmalara az rastlanmaktadır. Bu çalışmanın amacı; sporun, Türkiye sinemasındaki yerini ve önemini ortaya koymaktır. Bu kapsamda, Türkiye’de çekilmiş spor temalı filmlerin niceliği, bu filmlerin sporu hangi bağlamda konu edindikleri ve ülkedeki akademik çevrelerin bu filmlere nasıl tepki verdiği araştırılmıştır. Araştırmanın yöntemini, nitel araştırma yaklaşımının bir türü olan doküman incelemesi oluşturmaktadır. Araştırma neticesinde, Türkiye sinemasında toplamda 41 spor temalı filme rastlanmıştır. Bu filmlerin çoğunluğunu futbol güreş ve dövüş sporları oluşturmaktadır. Filmlerde en çok dikkat çeken unsur ise birçok yabancı spor filminin aksine propaganda amacı taşımamaları ve ülke sporundaki başarıları konu edinmemeleridir. Filmlerin sayısına bakıldığında, sporun, Türkiye sinemasında önemli bir yer tutmadığı anlaşılmaktadır. Benzer şekilde, bu filmlere dair akademik incelemelerin sayısı da yok denecek kadar azdır. Araştırma neticesinde, gelecekteki araştırmalarda spor temalı filmlere daha fazla yer verilmesi önerilmektedir. Yapılacak incelemelerin, başta sporda sosyal alanlar olmak üzere, Türkiye’deki diğer disiplinlere de katkı sağlayacağı ve zengin tartışmalara zemin hazırlayacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Spor, Spor Filmleri, Türkiye Sineması, Akademik İncelemeler

SPORTS IN TURKISH CINEMA

ABSTRACT

Relationship between cinema and sports traces back to the early years of cinema. The studies dealing with this relationship and sport films are of great importance in

¹ Spor temalı filmlerin araştırılmasında yardımcı olan, Ege Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi öğrencisi Ogün Nasuhoğulları’na ve önerilerinden dolayı Gazi Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. İbrahim Yıldırım'a teşekkür ederim.

* Arş. Gör. Dr., Ege Üniversitesi, sait.tarakcioğlu@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7895-6040.

literature as regards. As for the sports in Turkish cinema, there are not inclusive and satisfying research papers examining the issue. The purpose of this study is to demonstrate the place and importance of sports in Turkish cinema. To this end, document analysis procedure which is a form of qualitative research was used for the study. Within this scope, it has been investigated that how many sport themed films there are in Turkey; and in what context they include the sport themes; and to what extent the academics of Turkey have interests in them. As a result, 41 sport themed films were identified and most of them include football, wrestling, and martial arts. One of the attention-grabbing facts about the films is that as opposed to the many foreign films, they have not been used as a tool for propaganda and they do not include successes of Turkey in sports. Moreover, the numbers and the quality of the films indicate that sport and sport themed films are not of great importance in Turkish cinema. Besides, the academic studies dealing with the issue are only a few. In conclusion, it is recommended that the sport themed films in Turkey be examined in terms of many aspects, which will contribute to the social studies in sport sciences and will pave the way for new studies in Turkey.

Key Words: Sports, Sport Films, Turkish Cinema, Academic Studies

GİRİŞ

Sinema; bir toplumun kimliğine, tarihine ve kültürüne ait öğeleri barındıran (Baker, 1998) ve bunları görsel, işitsel yollarla seyirciye ulaştırabilen bir sanattır. Görülen ve duyulanın taşıdığı kodlar, yönetmen ve ekibinin oluşturduğu kurmaca dünya aracılığıyla bilinçli veya bilinçsiz olarak seyirciye iletilir. Kullanılan mekânların, kostümlerin, renklerin, diyalogların ve müziğin sunumu; oyunculuk; kamera hareketleri, planları, açıları ve filmin montajı seyircinin gördüklerini ve duyduklarını algılama biçimini şekillendirir. Seyirci, filmin olağan akışı içerisinde hikayeye odaklanırken; film eleştirmenleri, teorisyenleri ve göstergebilimciler aktif bir şekilde söz konusu kodları çözümler ve onları görünür kılar. Bu çözümlerler sinemanın doğuşundan itibaren filmlerin bütün türleri için yapılmış ve zengin bir literatür oluşmuştur. Örneğin, Sergei M. Eisenstein (1898-1948), André Bazin (1918-1958), Christian Metz (1931-1993) François Truffaut (1932-1984) ve Roger Ebert (1942-2013) gibi yazarların çalışmaları bu alanda büyük önem arz etmektedir.

İlgili literatür incelendiğinde, çalışmamızın konusunu oluşturan spor filmlerinin de analizine dair yayınların sayısı azımsanmayacak düzeydedir. Bunun nedenlerinden en önemlisi belki de spor ve sinema ilişkisinin sinemanın ilk yıllarına dayanmasında yatmaktadır. 1800'lü yılların sonlarında spor yarışmalarını kayda almak sinemaya katkı sağlamaktaydı (Brüveris, 2017, s. 49). Örneğin Eadweard Muybridge, 1872 yılında koşan bir atı filme almış (Jones 2008, akt., Brüveris, 2017, s. 49) ve bu ünlü görüntüler sinema tarihinde önemli bir yer etmiştir. Melo'ya göre bu ilişki, bir yandan sinema teknolojisinin gelişimine katkıda bulunurken diğer yandan sinema seyircisinin spor temalı filmlerle buluşmasını sağlamıştır.

Film yapımında kullanılan kameraların ve lenslerin gelişimi; atların, koşucuların, güreşçilerin, haltercilerin, yüzücülerin ve diğer sporcuların hareketlerinin kayda alınması ve analiz edilmesi ile ivme kazanmıştır (2012). Melo, 19. ve 20. yüzyıllarda ortaya çıkan bu iki “dilin”, modern hayatın inşası bağlamında ele alınması gerektiğini belirtmektedir. Buna göre, büyümeye başlayan şehirlerle birlikte ortaya çıkan kent kültürü, halkın serbest zaman deneyimlerini önemli kılmıştır (s. 253). Bu bağlamda her iki olgunun, karşılıklı olarak birbirinin gelişimini hızlandırırken izleyici kitlelerini de artırdıkları savunulabilir.

Sinema teknolojisinin gelişimine katkıda bulunmasının yanı sıra, spor temalı filmler, temsil ettiği kültürlerin değerlerini ve kurallarını yansıtan aynalar olarak da değerlendirilebilir. Başlı başına spor olgusu bile bulunduğu kültür adına çok şey anlatırken spor filmlerinin aktarım zenginliği tahmin edilebilir. Örneğin, Englert (2018) herhangi bir Amerikan spor filmini ele aldığımızda içinde tüm Amerika’yı görebileceğimizi; Hollywood’un spor filmlerinin Amerikan kültürünün bütün gizli ve tanıdık yanlarını görünür kıldığını savunmaktadır (s. 165). *Kazanmak Arzusu* (*Hoosiers*, 1986), *Rocky* (1976), ve *Ateş Arabaları* (*Chariots of Fire*, 1981) gibi filmlere bakıldığında sınıf, sosyal roller ve toplumsal cinsiyet gibi temalara başvurulduğu anlaşılmaktadır (Campbell, 2005, s. 210).

Spor filmleri güçlü birer propaganda aracı olarak da kullanılmaktadır. Örneğin *Rocky*, Amerikan rüyasını ve gücünü temsil ederken; Macaristan filmi *Oyna ve Kazan* (*Civil a pályán*, 1951) dönemin komünist rejimini övmekte, değişen beden eğitimi ve spor paradigmasını halkıyla buluşturmaktadır (Fodor, 2017). Yine, 1935 yılında Avrupa Basketbol Şampiyonluğunu kazanan, Letonya takımı hakkındaki *Rüya Takımı:1935* (*Sapnu komanda:1935*, 2012) ülkedeki ulusal birliği tesis etme amacı taşımaktadır (Brüveris, 2017). Shuman’a (2018) göre Bruce Lee’nin başrolünde oynadığı *En Büyük Benim* (*Fist of Fury*, 1972) sosyalizm öncesi dönemde “uzak doğunun hasta adamı” olarak aşağılanan Çin’in artık sosyalist güçlü bir devlet olduğunu gösteren imajlar içermektedir (s. 222).

Spor ve sinemanın diğer önemli ilişkisi ise her ikisinin de gerçek dünyadan izole olmuş benzer mekânlarda (stadyum, sinema salonları) sunulması ve benzer anlatıya sahip olmasında yatmaktadır. Her ikisinde de yolculuğa çıkan kahramanlar, engeller, düşmanlar, bilinmezlik, kaybedenler ve kazananlar bulunmaktadır (Melo, 2012, s. 260). Bu anlatı ortaklığı her ikisinin de seyircisini canlı tutmakta ve anlatıyı sonuna kadar takip etmesini sağlamaktadır. Englert (2018), spor ve Hollywood sineması ilişkisini şöyle dile getirmektedir: “Amerikan sporu ve Hollywood sineması pop kültürün önemli birer parçalarıdır. Her ikisi de temel olarak seyirci çekmek, eğlendirmek, mitler taşımak ve para kazandırmak bakımından Amerikan’dır” (s. 168). Brüveris ise (2017), spor filmlerinin kitleleri

sinemaya daha fazla çektiğini ve sıklıkla ideolojik amaçlarla, topluma içkin problemlerin maskelenmesi için kullanıldığını savunmaktadır (s. 50).

Karşılıklı ilişkiyi inceleyen yayınlara ek olarak, spor filmlerinin müziklerini (Scheurer, 2005), dramatik yapılarını (Pomerance, 2006), karakterlerinin bireysel yaşamlarını (Baker, 2008) ve spor filmlerinin bir eğitim aracı olarak kullanılabilceğini (Broch, 2015) ele alan, örnek yabancı akademik yayınlar da mevcuttur.

Yukarıdaki ilişki göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye’deki spor temalı filmlerin de ülkenin spor kültürüne, toplumsal yaşamına ve bu yaşamı oluşturan bireylerin gündelik mücadelesine dair ifade ettiği çok şey olduğu iddia edilebilir.

Bu çalışmanın amacı; sporun, Türkiye sinemasındaki yerini ve önemini tartışmaktır. Bu kapsamda, Türkiye’de çekilmiş spor temalı filmlerin niceliğinin ne olduğu, bu filmlerin sporu hangi bağlamda konu edindikleri ve ülkedeki akademik çevrelerin bu filmlere nasıl tepki verdiği araştırılmıştır. Sadece uzun metrajlı, kurmaca, spor temalı Türk filmlerinin ele alındığı bu çalışmada; belgeseller, dizi filmler ve kısa metrajlı filmler kapsam dışında bırakılmıştır. Araştırmada seçilen filmlerde, sporun önemli bir yer tutmasına veya incelemeye değer biçimde konu edinmiş olmasına dikkat edilmiştir. Benzer şekilde, çalışmada bahsedilen akademik yayınlar genellikle Türkiye’deki uzun metrajlı, spor temalı filmleri içerdikleri için seçilmiştir. Spor ile ilgili kısa ve çalışma açısından önem arz etmeyen yorumları içeren yayınlar çalışmaya dâhil edilmemiştir. Son olarak, bu çalışma, filmlerin içerdiği kodları analiz eden bir göstergebilim incelemesi de değildir; bu nedenle filmlerin tek tek içerik analizinin yapılması bu çalışmanın sınırları ve amacı dışındadır.

Yöntem

Bu çalışmada, konuya ilişkin çok sayıda belgenin ve medya araçlarının araştırılmasını olanaklı kılan ve nitel araştırma yaklaşımının bir türü olan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem; dokümanların araştırmacı tarafından toplanıp, yorumlanarak, araştırılan konuya dair anlamlar çıkarmasını içermektedir (Bowen, 2009). Buna göre, öncelikle konuya ilişkin ayrıntılı bir literatür taraması yapılarak 2019’a kadar yazılan akademik çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmalara ilerleyen bölümde kısaca değinilecektir. Ardından spor temasını içeren, uzun metrajlı, kurmaca Türk filmleri; sinema kaynaklarının bilgilerini içeren IMDB, Beyazperde, Sinemalar.com, Türk Sinema Araştırmaları, YouTube ve Vimeo gibi internet sitelerinden bulunarak çalışmaya dâhil edilmiştir.² Araştırmanın kapsamını

² Bu web sitelerinin her birinde spor temalı filmler ayrı ayrı incelenmiştir. Sitelere en son erişim 30 Haziran 2019’dur. Sitelerin adresleri şöyledir:

- IMDB: <https://www.imdb.com/>
- Beyazperde: <http://www.beyazperde.com/>

1923-2019 yıllarında çekilmiş filmler oluşturmaktadır. Bulunan filmlerin tamamının özeti, afişi, yönetmeni, konusu araştırılmış ve spor temasını içerdikleri teyit edilmiştir. Araştırmada tespit edilenler dışında da filmler var ise bunlara, internette veya literatürde yer etmemiş olmalarından dolayı araştırmacı tarafından ulaşılamamıştır.

Türkiye Sinemasında Spor Temalı Filmler

Spor ve sinema ilişkisine dair akademik yayınlar araştırıldığında, karşımıza, Yıldırım'ın, (2019) Selim Sırrı Tarcan ve *Türk Sinemasının Erken Dönem Tartışmalarına Katkı* isimli çalışması çıkmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye spor tarihinin en önemli figürlerinden biri olan Selim Sırrı Tarcan'ın sinema ile ilişkisini inceleyen bu çalışmada, Selim Sırrı'nın Türkiye'de çekilmiş bir yabancı filmle refakat etmiş olabileceği belirtilmektedir. Ayrıca, Selim Sırrı'nın beden eğitimi ve spor faaliyetlerini içeren, eğitim amaçlı bir filmde oynadığı söylenmektedir (Yıldırım, 2009, s. 230). Filmle ilgili, Yıldırım şunları eklemektedir:

Gençlerin fiziksel becerilerinin geliştirilerek askerliğe hazır hâle getirilmesi amaçlı Osmanlı Genç Dernekleri'nin, yetiştirilecek rehber öğretmenlerine model olarak gösterilmek üzere hazırlandığı anlaşılan İstanbul Darülmuallimini öğrencilerinin beden eğitimi talimlerini, 1915 yılında Enver Paşa'nın emriyle kurulan Merkez Ordu Sinema Dairesi' (MOSD) tarafından çekilmiş olmalıdır (s. 230).

Çeliktemel-Thomen'in *Halkevleri'nde Eğitici Sinema Repertuarı* isimli çalışmasında (2015) belirttiğine göre, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında (1932 ve sonrası) sinemanın önemini kavrayan mevcut Kemalist anlayış, sinemanın Batı'nın sanayi ve teknolojideki gelişmişliğinin göstergesi olduğunu ve sinemanın yaygınlaşmasının dönemin devlet politikaları ve rejimin prensipleriyle örtüştüğünü düşünmektedir (s. 61). Çeliktemel-Thomen, bu filmlerin gösterimiyle hükümetin neyi hedeflediğini şöyle dile getirmektedir:

Birincisi, hükümet, siyasal meşruiyetini sağlamak amacıyla milli değerlerin ve uluslaşma inancının filmlerle sunulmasını istemiştir. İkinci olarak, devlet güdümlü eğitim/propaganda projesiyle Halkevleri sinema için yeni bir kamusal mekâna dönüşmüştür. Ücretsiz film gösterimleri, aynen ordu, okul ve

-
- Sinemalar.com: <https://www.sinemalar.com/>
 - Türk Sinema Araştırmaları: <http://www.tsa.org.tr/>
 - YouTube: <https://www.youtube.com/>
 - Vimeo: <https://vimeo.com>

sinematekler gibi, hükümetin siyasal propagandası için yeni bir alan yaratırken halk da filmlere erişebilmiştir (s. 53).

Bu filmler eğitici/öğretici filmler olduğundan, belgeselleri, seyahat filmlerini ve haber filmlerini içermektedirler (s. 51). Çalışmamızın konusunu oluşturan filmler arandığında ise, “*Bursa Dağ Sporları, Ankara’da Spor Toplantıları, Tenis, Atletizm Müsabakaları, Ankara’da Atlı Spor, Atatürk Koşusu, Beden Terbiyesi Okulu*” gibi eğitici belgesel veya yarışma içeren yapımlarla karşılaşırken; uzun metrajlı, kurgusal, spor temalı filmlere rastlanmamaktadır.

Bu araştırma kapsamında elde edilen verilerden, Türkiye’deki ilk spor temalı filmin (Tablo 1) 1952 yapımı *Dümbüllü Sporcu* olduğu anlaşılmaktadır. Komedi türündeki bu film, sporcu kılığına giren İsmail Dümbüllü’nün başından geçenleri konu edinmektedir (Özgüç, 2012). Filmin afişinde ise Dümbüllü ve rakibi bir boks ringinde karşı karşıya gelmektedir. Aynı yıl çekilen ve bir futbol maçındaki iddia ile alakalı olan *İstanbul Yıldızları* isimindeki komedi türündeki diğer filmin afişinde, topa vuran bir futbolcu görülmektedir.

Tablo 1: Yıllara Göre Spor Temalı Filmler, Yönetmenler ve Spor Çeşitleri³

Yıl	Film	Yönetmen	Spor Çeşidi	Analiz
1952	Dümbüllü Sporcu	Seyfi Havaeri	Boks	
1952	İstanbul Yıldızları	Mehmet Muhtar, Orhan Atadeniz	Futbol	
1955	Korkusuz Yörük Ali	Esat Özgül	Güreş	
1956	İlahi Güreşçi	Şuayip Şenman	Güreş	
1962	Aşk Yarışı	Mehmet Dinler	Futbol	
1962	Gol Kralı Cafer	Hulki Saner	Futbol	
1965	Deli Futbolcu	Ülkü Erakalın	Futbol	
1965	Şenol Birol Gool	Nejat Saydam	Futbol	
1965	Taçsız Kral	Atif Yılmaz	Futbol	
1966	Koca Yusuf	Çetin Karamanbey	Güreş	
1970	Şampiyon	Yılmaz Atadeniz	Boks	
1972	Tatlı Dillim	Ertem Eğilmez	Basketbol	
1974	Ne Hakem	Oksal Pekmezoğlu	Futbol	
1974	Uyanık Kardeşler	Hulki Saner	Futbol	
1975	Aptal Şampiyon	Hulki Saner	Karate	
1975	Pembe Panter	Hulki Saner	Futbol	
1976	Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı	Ertem Eğilmez	Beden Eğitimi ve Spor	Var

³ Tablo 1’de, spor temalı 41 film yıllara göre sıralanmakta; filmlere dair genel bilgiler ise tablo dışında açıklanmaktadır. Tablonun en sonunda, filmlere dair spor temaları açısından akademik bir analizin yapıp yapılmadığı ile ilgili “Analiz” sütunu bulunmaktadır. Buna göre, herhangi bir ayrıntılı akademik analize rastlanmıyorsa ilgili sütun ve kolona “var” ifadesi konmuş ve metin içerisinde bu çalışmadan kısaca bahsedilmiştir.

1977	Hababam Sınıfı Uyanıyor	Ertem Eğilmez	Beden Eğitimi ve Spor	Var
1977	Hababam Sınıfı Tatilde	Ertem Eğilmez	Beden Eğitimi ve Spor	Var
1978	Hababam Sınıfı Dokuz Doğuruyor	Kartal Tibet	Beden Eğitimi ve Spor	Var
1978	Bionik Ali Futbolcu	Yılmaz Atadeniz	Futbol	
1978	İnek Şaban	Osman Seden	Futbol	
1980	Gol Kralı	Kartal Tibet	Futbol	
1983	Futboliye	Osman Seden	Futbol	
1984	Atla Gel Şaban	Natuk Baytan	At Yarışı	
1984	Pehlivan	Zeki Ökten	Güreş	
1984	Postacı	Memduh Ün	Yürüyüş	
1984	Ortadirek Şaban	Kartal Tibet	Çeşitli Branşlar	
1985	Ya Ya Ya Şa Şa Şa	Ümit Efekan	Futbol	Var
1988	Uyanık Gazeteci	Kartal Tibet	Güreş	
1988	Dönüş	Faruk Turgut	Cirit	
1991	Benim Zaferim	Ünal Küpeli	Boks	
2000	Dar Alanda Kısa Paslaşmalar	Serdar Akar	Futbol	Var
2008	A.R.O.G	Ali Taner Baltacı, Cem Yılmaz	Futbol	
2009	Süpürrr	Yeşim Sezgin	Körling	
2011	Berlin Kapları	Hakan Algül	Boks	
2011	Kaledeki Yalnızlık	Volga Sorgu	Futbol	
2016	Deliormanlı	Murat Şeker	Boks	
2017	Recep İvedik 5	Togan Gökbakar	Olimpiyatlar	
2018	İyi Oyun	Umut Aral	E-Spor	
2018	Bizim İçin Şampiyon	Ahmet Katıksız	At Yarışı	

1955'te çekilen *Korkusuz Yörük Ali*, çalışmamız açısından önemli filmlerden biridir. Dram türündeki bu film, ünlü güreşçi Yörük Ali'nin yaşam öyküsünü konu edinmektedir. Film çalışmamız açısından önemli kılan diğer unsur ise başrolde Dünya ve Olimpiyat Şampiyonu güreşçi Celal Atık'in oynamasıdır. Bu filmin spor teması bakımından ayrıntılı bir analizinin yapılması halinde, akademik spor literatürüne önemli bir katkı sağlayacağı söylenebilir. Yine, 1956 yılındaki *İlahi Güreşçi*, ünlü güreşçi Koca Yusuf hakkındadır ve ne yazık ki dram türündeki bu filme dair çok az bilgi mevcuttur.

1962-1975 yıllarındaki filmlere bakıldığında, çekilen 12 spor temalı filmin 8 tanesi futbol ile ilgili olduğu göze çarpmaktadır. Bunlardan en dikkat çekenini ise 1965 yapımı *Taçsız Kral* filmidir. Türkiye'nin gelmiş geçmiş en ünlü futbolcularından biri olan, Metin Oktay'ın (1931-1991) hayatını anlatan bu dram filmini bu çalışma açısından önemli kılan diğer unsur ise başrolünü yine Metin Oktay'ın oynamasıdır. Bu filmin spor teması bakımından ayrıntılı bir analizinin yapılmasının literatüre önemli bir katkı sağlayacağı düşünülebilir.

1976-1978 yıllarında artarda çekilen *Hababam Sınıfı* Filmleri Türkiye'deki spor-sinema ilişkisinde önemli bir yer tutmaktadır. Tarakçıoğlu

(2019) *Beden Eğitimi ve Sporun Türkiye Sinemasındaki Görünümü: Badi Ekrem Örneği* isimli bildirisinde bu filmi ele almaktadır. Türkiye sinemasının en popüler filmlerini içeren bu serideki Badi Ekrem karakteri bir beden eğitimi öğretmenidir. Tarakçıoğlu'na göre, Badi Ekrem karakteri sayesinde film, Türkiye'deki dönemin beden eğitimi ve spor anlayışına dair ipuçlarını izleyiciye ulaştırırken; topluma, beden eğitimi ve spor kültürünün aşılmasında da rol oynamaktadır. Çünkü Badi Ekrem, beden eğitimi dersinde izcilik, trambolin, cirit atma, gülle atma, çekiç atma, koşu, futbol, jimnastik, karate ve kung fu gibi branşları mizahi bir atmosfer içerisinde göstermekte ve aslında milyonlarca seyirciye o sporları tanıtmaktadır (s. 356).

1978-1983 yıllarında komedi türündeki futbol filmleri çekilirken, 1984 yılında *Atla Gel Şaban*, at yarışı bahislerine değinmesi bakımından spor temasını içeren bir film olarak incelenebilir. Aynı yıl çekilen komedi türündeki *Postacı* filminde, ana karakter bir yürüyüş yarışmasına hazırlanmaktadır. Yürüyüş branşının ülke seyircisiyle tanışmasına katkı sağladığı düşünülen bu filmle ilgili spor teması bakımından ayrıntılı bir analiz bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra, Atletizm Federasyonu Yürüyüş Milli Takım antrenörü İbrahim Halil Erkan, yürüyüş branşının Türkiye'de tanınmasına bu filmin katkı sağladığını iddia etmektedir:

Maalesef bu spor dalına ülkemizde rağbet yok denecek kadar az. Bazen yaptığımız sporu bile anlatmakta güçlük çekiyoruz. Burada Kemal Sunal'ın postacı filminde yaptığı yürüyüşü hatırlatınca karşımızdaki hemen anlıyor. Bizim branşımız çok zor. Çünkü kilometrelerce yürüyüp birinci olan ve tam birincilik kürsüsüne çıkmaya hazırlanan sporcu yarış anında yaptığı bir hatadan dolayı diskalifiye olabiliyor (Anonim, Habertürk, 2015, 28 Kasım).

1985 yılında çekilen, Umut Efekan'ın *Ya Ya Ya Şa Şa Şa* filmi, bir kapıcının oğlu olan İlyas'ın amatörlükten profesyonelliğe uzanan futbol serüvenini anlatmaktadır. Film, aynı zamanda sporda sınıf ve toplumsal hareketliliğe de önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu konuda Elmas ve Akmeşe'nin (2015) *Spordaki Toplumsal Hareketliliğin Toplumsal Yaşamdaki Görünümü: "Ya Ya Ya Şa Şa Şa" Filmi* isimli çalışması, bir filmdeki spor temasının ayrıntılı analizine örnek gösterilebilir. Elmas ve Akmeşe çalışmadaki yöntemini şöyle dile getirmektedir:

Filmde Claude Lévi-Strauss'un anlatıdaki ikili karşıtlıklarından yararlanılıp, dizisel yaklaşım yöntemi esas alınarak ikililikler saptanmaya çalışılmıştır. Dizisel yaklaşım; antropolog Claude Lévi-Strauss'un yapısalcı çalışmalarından kaynaklanmakta, anlatı içinde mevcut ikili karşıtlıklar ve bunların öykünün gelişimine nasıl katkıda bulunduğu üzerinde durulmaktadır (Hansen, Cotte, Negrine

ve Newbold, 1998). Filmde bulunan ikili karşıtlıklara bakıldığında zengin-fakir, alt sınıf-üst sınıf, kapıcı-banka müdürü, amatör-profesyonel ve yakışıklı-çirkin gibi karşıtlıkların yer aldığı görülmektedir (s. 369).

İnceleme sonucunda ise Elmas ve Akmeşe şu sonuca varmaktadırlar:

Sonuç itibarıyla, çocuklukta başlayan ve hayallerle süslenen, ailenin, toplumsal çevrenin, medyanın etkilemesi ve yönlendirmesiyle ilerleyen amatör/profesyonel futbolculuk süreci, kapitalist-ilerlemeci, bireyci ve rekabetçi mantık ve söylemin dayatmasıyla bireyin istediklerinden ziyade sistemin istedik hedeflerine ulaşabilme mücadelesi ve dikey hareketlilik beklentisiyle devam etmektedir. Bu süreçte bireyin maddi ve psikolojik sorunlarla yüz yüze kalması, kendine yabancılaşması ve tükenmişlik kaçınılmaz olarak gerçekleşmektedir. Filmin seyrinde Selim'in ve daha trajik şekilde İlyas'ın tüm bu süreçlere ilişkin deneyimleri ve sonrasındaki tükenmişlikleri çok net bir biçimde izleyiciye sunulmuştur (ss. 382-383)

Kemal Sunal Filmlerindeki Geleneksel Çocuk Oyunları, Ata Sporları ve Yarışlar isimli bir başka çalışmada ise Korkutan, (2018) amacını şöyle dile getirmektedir.

Türk Sinemasında Kemal Sunal'ın rol aldığı filmler birçok halk bilgisi yaratmasının yanı sıra geleneksel çocuk oyunlarını, ata sporlarını ve kültürel yarışları da yansıtmaktadır. Bu araştırmanın amacı Kemal Sunal'ın rol aldığı filmlerdeki geleneksel çocuk oyun ve oyuncakları, ata sporlarını ve yarışları halk bilimi açısından incelemektir. Çalışmanın konusu Türk topluluklarının geleneksel kültür ürünlerini sürekli bir şekilde görsel olarak bünyesinde bulunduran Kemal Sunal filmlerinde yer alan geleneksel oyun ve oyuncakların, spor ve yarışların halk bilimindeki rolüdür (s. 79).

Yukarıdaki pasajdan da anlaşılacağı üzere, Korkutan, Kemal Sunal filmlerinin oyun ve spor bakımından ayrıntılı bir analizini sunmaktadır. Araştırmasında, Korkutan'ın 80 tane filmi incelediği görülmektedir. Filmlerin büyük çoğunluğunu, öznel bir yargı ile çalışmanın amaç ve sınırlılıkları çerçevesinde, bu çalışmadaki spor temalı filmler listesine (Tablo 1) ekleme gereği duyulmamıştır. Bunun nedeni ise, söz konusu filmlerin, tek başına ele alındıklarında spor teması bakımından nitelikli bir tartışma yürütecek veriye sahip olmamalarıdır.

1988 yılındaki Osman Şahin'in 'Son Cirit' adlı eserinden uyarlanan *Dönüş* filminde, cirit oyunu iki köy arasındaki anlaşmanın giderilmesi için

oyunmaktadır. Oyunda yenilen taraf topraklarını ortak kullanıma açacaktır. Cirit oyununda iyi olan başroldeki Berde'ye, karşı köyden yenilmesi için rüşvet teklif edilir. Berde'yi cirit oyunu dışında başka sorunlar da beklemektedir. Bu film, ülkede yaygın olan branşların dışında, Türklerin ata sporu olan ciriti bir alt kültür unsuru olarak işleme bakımından oldukça önemlidir. Cirit oyununun bu filmdeki işlevi ve neleri temsil ettiği sosyokültürel bakımdan henüz analiz edilmemiştir.

Son olarak, 2000 yılında, yönetmenliğini Serdar Akar'ın yaptığı *Dar Alanda Kısa Paslaşmalar* filmi de spor teması ve toplumsal cinsiyet bakımından çeşitli çalışmalarda derinlemesine analiz edilmiştir (Anadolu, 2013; Yüksel, 2013). Bursa'nın bir semtindeki erkek futbol takımını konu edinen filmi, Anadolu, *Ataerkil Sistem Bağlamında Türk Sinemasında Futbol Teması* isimli yüksek lisans tezinde hangi bağlamda ele aldığını şöyle ifade etmektedir:

(...) filmin çözümlenmesinde Türk sinemasının içerisinde yer alan anlatılarda sıkça yer alan toplumsal cinsiyet rolleri ve bu rollerin belirlenmesinde ana etken olan ataerkil sistemin özellikleri merkeze alınmış; erkeklik kodları ile erkeğin gözünden kadının toplumsal rolü ve bunları etkileyen faktörler aranmıştır. Erkek ve onun gözünden kadına bakışın ön planda tutulması nedeniyle film incelemeleri, erkek karakter merkezli kurulmuş ve kullanılan kodlar aracılığıyla ataerkilliğin incelenen filmlerde yeniden üretilip üretilmediği araştırılmıştır (ss. 88-89).

Yüksel (2013) de *Taşra, Gelenek ve Toplumsal Cinsiyet: Dar Alanda Kısa Paslaşmalar* isimli çalışmasında, filmi Türkiye'deki geleneksel toplumsal roller ve kadın-erkek arasındaki güç ve iktidar ilişkisi açısından incelemektedir.

Son yıllara gelindiğinde, üç film göze çarpmaktadır. 2017 yapımı komedi türündeki *Recep İvedik 5*, olimpiyatlara katılacak bir grup genç ve onlara eşlik edecek komik bir karakter olan Recep İvedik'i konu edinmektedir. Gerçek sporcuların da rol aldığı film büyük bir izleyici kitlesine ulaşmıştır. 2018 yapımı *İyi Oyun* ise, son yıllarda oyuncu ve izleyici sayısı oldukça artan, e-Spor'u konu edinmesi ve hem oyunların tanıtımı hem de e-Spor yapanların yaşadığı süreçleri göstermesi bakımından önemlidir. Son olarak 2018 filmi, *Bizim İçin Şampiyon* ünlü bir yarış atı olan Bold Pilot'un ünlü jokeyi Halit Karataş'ın aşkını konu edinmektedir. Yeni çekilmiş olan bu filmin de spor teması bakımından ayrıntılı bir analizine rastlanmamıştır.

SONUÇ

Sporun Türkiye sinemasındaki yerinin ve öneminin araştırıldığı bu çalışmada ortaya çıkan en önemli sonuçlardan biri, spor temalı film sayısının

çok düşük olduğudur. Sporun filmin ana unsuru olduğu filmler dikkate alındığında Tablo 1'deki sayı 41'in daha da altına düşecektir.

Tablo 1'deki filmlerin içerdiği sporlardan 17'sinin futbol, 11'inin ise mücadele sporları olduğu görülmektedir. Bu durum, bir yandan ülkedeki spor kültürünün ağırlık merkezini gösterirken, diğer yandan Türkiye'deki sinema seyircisinin spor filmlerinde hangi branşları tercih ettiğine dair de bilgi verebilir. Söz konusu sporlar çoğunlukla sosyoekonomik açıdan alt sınıfa ait büyük kitleler tarafından oynanmakta ve izlenmektedir. Özellikle Akın'ın da belirttiği gibi, futboldaki profesyonelleşme ve aşırı rekabet, "geniş halk kitlelerinin futbola olan ilgisini artırmış ve 1960'lardan sonra futbol giderek şehirleşen Türkiye toplumunda günlük hayatın önemli dinamiklerinden biri olmuştur" (Akt., Elmas ve Akmeşe, 2015, s. 376). Bu nedenle, futbol temalı filmlerin listenin başında olması şaşırtıcı değildir. Türkiye'nin uluslararası düzeydeki sportif başarıları incelendiğinde ise kazandığı madalyaların büyük çoğunluğunun mücadele sporlarından geldiği görülecektir. Dolayısıyla, film yapımcılarının, futbol örneğinde olduğu gibi, büyük izleyici ve katılımcı kitleleri olan mücadele sporlarını konu edinen filmler yapmış olması da anlaşılır bir durumdur.

Bununla beraber, spor yalnızca sporcu ile ilgili değildir. Antrenörler, seyirciler, kulüp sahipleri, spor yazarları vs. hepsi spor olgusunun birer parçalarıdır (Sutton ve Smith 1978, akt. Englert, 2018, s. 167). Bu bakımdan spor filmleri veya spor temasını içeren filmler bu figürlerden herhangi biri ile ilgili olabilir. Tablo 1'de hakemler, beden eğitimi öğretmenleri, hatta spor bahisçileri ile ilgili örnekler de görmek mümkündür.

Türkiye Cumhuriyeti, ilk yıllarında ulusal birlik ve beraberliğin tesis edilmesi için büyük çabalar harcamıştır. Bu çabalardan belki de en önemlisi beden eğitimi ve spor alanında kendini göstermiştir. Dönemin hükümeti, beden eğitimi ve spora verdiği önemin en açık göstergesi olarak, 1938 yılında çıkardığı bir kanunla, ülkedeki belirli yaş aralığında olan tüm vatandaşlara beden eğitimi ve sporu zorunlu kılmıştır (Tarakçıoğlu, 2014). Bir yandan ülke vatandaşlarının birliğini tesis etmeye çalışırken diğer yandan böyle bir kanunu çıkararak genç Türkiye Cumhuriyeti'nin değişen bu paradigmasını temsil eden spor filmlerini üretmemiş olması tartışılmalıdır. Çeliktemel-Thomen'in (2015) yukarıda da belirttiği gibi, sinemanın önemini kavramış bu anlayış, filmleri sadece kendi vatandaşları için eğitim/öğretim amaçlı kullanmıştır (s. 53). Ancak Türkiye'nin, spor filmlerini 20. ve 21. yüzyıllarda ulusal mitlerin temsili veya tesisi için kullanan yabancı sinemaların (Hochschert ve Laucht 2008, akt., Brüberis, 2017, s. 52) örneklerine benzer tek bir güçlü propaganda filminin olmaması dikkat çekicidir. Araştırmamız neticesinde, Türkiye sinemasında dış dünyaya dönük, propaganda amaçlı *En Büyük Benim* (1972) veya *Rocky* (1976) gibi spor filmlerine rastlanmamıştır.

Türkiye'nin olimpiyat oyunlarındaki sporcu katılımı ve madalya sayısı⁴ göz önünde bulundurulduğunda güçlü bir spor ülkesi olmadığı iddia edilebilir. Bu nedenle, ülkedeki spor filmlerinde büyük kahramanlık ve başarı hikâyelerinin anlatılmaması bir dereceye kadar anlaşılır. Yine de, seyircinin, dünya çapında ün yapmış bir sporcu olarak Dünya ve Olimpiyat Halter Şampiyonu Naim Süleymanoğlu'nun filmini görmesi önem arz eder. Galatasaray'ın 2000 yılında şampiyonlukla neticelenen UEFA serüvenini veya ülkenin bazı bireysel sporlardaki dünya çapındaki başarılarını anlatan filmler çekilebilir. Spordaki başarıları konu edinen filmlerin üretilmesi yalnızca ülke sporunun dünyada tanınır hâle gelmesini değil, aynı zamanda ülkedeki çocuk ve gençlerin spora teşvik edilmesini de sağlayabilir. Örneğin, Hababam Sınıfı filmlerindeki Badi Ekrem karakteri sayesinde izleyiciler daha önce hiç bilmedikleri branşları görmüşlerdir. Badi Ekrem, öğrencilerine; izcilik, trambolin, cirit atma, gülle atma, çekiç atma, koşu, futbol, jimnastik, karate ve kung fu gibi branşları mizahi bir atmosfer içerisinde göstererek öğretirken, aynı zamanda milyonlarca izleyiciye o sporlardan haberdar olma fırsatı tanımıştır (Tarakçıoğlu, 2019). Örnekteki gibi filmler, mesajlarını zengin bir entelektüel birikime sahip olmayan insanlara da rahatlıkla ulaştırabilir. Elbette üretilecek filmlerin yapım değeri, oyunculuğu, senaryosu ve yönetimi filme evrensel nitelik kazandırması bakımından önemlidir. Tüm bunlar büyük finansal desteği de zorunlu kılmaktadır. Aksi takdirde, filmler, hem değersiz olup hem de az bir seyirci kitlesine ulaşmaktan öteye geçemeyeceklerdir.

2018'deki *İyi Oyun* son yıllarda popüleritesi artan e-Spor üzerinedir. Dünyada yaklaşık 400 milyon insanın dijital oyunlarla ilgili olduğunu ve Türkiye'de yaklaşık 7 milyon kişinin e-Spor oynadığını (Yükçü ve Kaplanoğlu, 2018, s. 533, 543) düşündüğümüzde, bu filmin ülkedeki güncel spor eğilimlerini yakaladığı söylenebilir. Bu da sporun ülke sinemasındaki yerini ve güncelliğini koruması bakımından önemlidir.

Tablo 1'de kadın ve engelli sporcuları konu edinen filmlere rastlanmamaktadır. Bu da ülkedeki spor anlayışı hakkında tartışma gerektiren bir durumdur. Sonuçta, kadınların ve engelli bireylerin spora katılımının düşük olduğu, yalnızca sağlıklı erkek sporcuların (Öztürk ve Koca, 2015) kahraman olarak sunulduğu bir ülkede spor temalı filmlerde kadın ve engellileri kaç kişi izlemek ister? Yine de bu filmlerin yapılması ve kitlelere ulaştırılması kadınların ve engellilerin spordaki görünümünü ve elbette, katılımını arttırması açısından önemlidir.

Sonuç olarak uzun metrajlı, kurgusal ilk spor temalı filmin 1952'de çekildiği göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'deki spor ve sinema ilişkisinin yabancı sinemalara kıyasla köklü bir yapıya sahip olmadığı görülmektedir. Bu, çekilen filmlerin sayısına ve niteliğine bakılarak da iddia

⁴ <http://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Olimpiyat-Madalyalarimiz>

edilebilir. Bu araştırmadaki en önemli bulgulardan biri de spor temalı filmler üzerine yapılmış akademik çalışmaların azlığıdır. Akademisyenler ile spor temalı filmler arasında duran bu uzak mesafenin kapatılması gerekmektedir. Çünkü hem Türkiye’de hem de dünyada milyonlarca insanın izlediği, oynadığı ve bir şekilde ilişkide olduğu spor olgusunun sinemadaki görünümünü incelemek akademiye zenginleştirecektir. Bu işe soyunacak akademisyenlerin, hem sinemanın diline hem de, daha önce verilen örneklerde olduğu gibi, film içeriklerinin analizlerine dair eğitim almaları gerekmektedir. Yapılacak incelemelerin, başta sporda sosyal alanlar olmak üzere, Türkiye’deki diğer disiplinlere de katkı sağlayacağı ve zengin tartışmalara zemin hazırlayacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- Anadolu, B. (2013). *Ataerkil Sistem Bağlamında Türk Sinemasında Futbol Teması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Anonim (Habertürk 2015, 28 Kasım). Yürüyüş Sporu Kemal Sunal'ın 'Postacı' Filmiyle Anlatılıyor. Erişim Adresi: <https://www.haberler.com/yuruyus-sporu-kemal-sunal-in-postaci-filmiyle-7821722-haber/>
- Baker, A. (1998). Sports Films, History, and Identity. *Journal of Sport History*, 25 (2), 217-233. Erişim Adresi: <http://www.jstor.org/stable/43610557>
- Baker, A. (2008). Goal! and the global sports film. *Sport in Society*, 11 (2/3), 253-264. Erişim adresi: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=s3h&AN=28534267&site=ehost-live>
- Bowen, G. A. (2009). Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, 9 (2), 27-40. doi:10.3316/QRJ0902027
- Broch, T. B. (2015). What Can Al Pacino Teach Norwegian Youth Athletes? A Norwegian Coach's Ritual Use of Hollywood Media to Produce Team Culture. *Sociology of Sport Journal*, 32 (2), 183-200. <https://doi.org/10.1123/ssj.2013-0133>
- Brüveris, K. (2017). Sport, cinema and the national imaginary in Dream Team: 1935. *Studies in Eastern European Cinema*, 8 (1), 49-61. doi: 10.1080/2040350X.2017.1248596
- Campbell, A. (2005). Women, Sport, and Film Class. *Women's Studies Quarterly*, 33 (1/2), 210-223. Erişim adresi: <http://www.jstor.org/stable/40005520>
- Çeliktemel-Thomen, Ö. (2015). Halkevleri'nde Eğitici Sinema Repertuarı. *Sinema Araştırmaları Dergisi*, 6 (2), 49-75.
- Elmas, S. ve Akmeşe, Z. (2015). Spordaki Toplumsal Hareketliliğin Toplumsal Yaşamdaki Görünümü: “Ya Ya Ya Şa Şa Şa” Filmi. Hacısoftaoğlu, İ., Akcan, F., Bulgu, N. (Ed.) Oyunun Ötesinde içinde (ss. 365-385), Ankara: NotaBene Yayınları
- Englert, B. (2018). The Hollywood Sports Film – Visualizing Hidden and Familiar Aspects of American Culture. *Historical Social Research / Historische Sozialforschung*, 43 (2), 165-180. Erişim adresi: <http://www.jstor.org/stable/26454285>
- Fodor, P. (2017). Erasing, Rewriting, and Propaganda in the Hungarian Sports Films of the 1950s. *The Hungarian Historical Review*, 6 (2), 328-354. Erişim adresi: <http://www.jstor.org/stable/26374321>
- Korkutan, S. Ş. (2018). Kemal Sunal Filmlerindeki Geleneksel Çocuk Oyunları, Ata Sporları ve Yarışlar. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 18 (1), 77-96.
- Melo, V. A. de. (2012). Sharing (modern) experiences: sport (body) – (image) cinema. *Journal of the Philosophy of Sport*, 39(2), 251–266. Erişim adresi:

<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=s3h&AN=87351008&site=ehost-live>

- Özgüç, A. (2012). *Ansiklopedik Türk Filmleri Sözlüğü*. İstanbul: Horizon International Yayınları.
- Öztürk, P, Koca, C. (2015). Futbolun "Ötekisi" Kadınlar, Fotoğrafın "Ötekisi" Fotoromanı Yazıyor. *Moment Dergi*, 2 (2), 157-183. Erişim adresi: <http://dergipark.org.tr/moment/issue/36281/409687>
- Pomerance, M. (2006). The Dramaturgy of Action and Involvement in Sports Film. *Quarterly Review of Film & Video*, 23 (4), 311-329. <https://doi.org/10.1080/10509200590450253>
- Scheurer, T. E. (2005). Musical Mythopoesis and Heroism in Film Scores of Recent Sports Movies. *Journal of Popular Film & Television*, 32 (4), 157-166. <https://doi.org/10.3200/JPFT.32.4.157-167>
- Shuman, A. (2018). No Longer 'Sick': Visualizing 'Victorious' Athletes in 1950s Chinese Films. *Historical Social Research / Historische Sozialforschung*, 43 (2), 220-250. Erişim adresi: <http://www.jstor.org/stable/26454288>
- Tarakçıoğlu, S. (2014). A Failed Project in Turkey's Sports History: The Law on Physical Education of 1938. *International Journal of the History of Sport*, 31 (14), 1807-1819.
- Tarakçıoğlu, S. (2019). *Beden Eğitimi ve Sporun Türkiye Sinemasındaki Görünümü: Badi Ekrem Örneği*. Munzur 1. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresine sunulan bildiri. UBAK Uluslararası Bilimler Akademisi/Tunceli.
- Yıldıran, İ. (2009). Selim Sırrı Tarcan ve Türk Sinemasının Erken Dönem Tartışmalarına Katkı. *Kebikeç*, 14 (27), 221-230.
- Yüksel, A. (2013). Taşra, Gelenek ve Toplumsal Cinsiyet: Dar Alanda Kısa Paslaşmalar. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 5 (2), 128-135. Erişim adresi: <http://dergipark.org.tr/josc/issue/19016/200709>
- Yükçü, S. ve Kaplanoğlu, E. (2018). E-spor endüstrisi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 17, 533-550.

Web Adresleri:

IMDB: <https://www.imdb.com/> (Son Erişim Tarihi: 30.6.2019)

Beyazperde: <http://www.beyazperde.com/> (Son Erişim Tarihi: 30.6.2019)

Sinemalar.com: <https://www.sinemalar.com/> (Son Erişim Tarihi: 30.6.2019)

Türk Sinema Araştırmaları: <http://www.tsa.org.tr/> (Son Erişim Tarihi: 30.6.2019)

Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi:
<http://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Olimpiyat-Madalyalarimiz> (Son Erişim Tarihi: 20.09.2019).

YouTube: <https://www.youtube.com/> (Son Erişim Tarihi: 30.6.2019)

Vimeo: <https://vimeo.com> (Son Erişim Tarihi: 30.6.2019)